OTA-ONALAR PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH ORQALI BOLALAR RIVOJLANISHINI TA’MINLASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Abduvoxobova Nodira Abdusalam qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Unversiteti Namangangan filyali Maktabgacha va boshlangich ta’lim metodikasi kafedrasi o‘qituvchisi.
https://doi.org/10.5281/zenodo.23117360

Annotatsiya. Mazkur tezisda ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish orqali bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlash masalasi yoritilgan. Ota-onalarning bolaning yosh va individual xususiyatlarini tushunishi, samarali muloqot olib borishi, ijobiy intizom usullaridan foydalanishi hamda oilada rivojlantiruvchi muhit yaratishi bolalarning kognitiv, nutqiy va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhim pedagogik omillar sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, ota-onalar bilan ishlashda trening, pedagogik maslahat, amaliy mashg‘ulot, vaziyatli topshiriq va refleksiv yondashuvlardan foydalanishning ahamiyati asoslangan.

Kalit so‘zlar: ota-ona, pedagogik kompetensiya, bola rivojlanishi, oilaviy tarbiya, pedagogik hamkorlik, ijobiy intizom, rivojlantiruvchi muhit, ota-ona va bola munosabati.

Kirish

Oila bolaning dastlabki tarbiya va rivojlanish muhiti hisoblanadi. Bola hayotining ilk bosqichlaridanoq atrofdagi olamni ota-onasi bilan bo‘ladigan kundalik munosabatlar, muloqot, o‘yin va birgalikdagi faoliyat orqali o‘rganadi. Shu sababli oiladagi tarbiyaviy muhitning sifati bolaning keyingi rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhim omillardan biridir.Zamonaviy pedagogik yondashuvda ota-onaning vazifasi faqat bolaning kundalik ehtiyojlarini ta’minlash yoki uning xatti-harakatini nazorat qilish bilan chegaralanmaydi. Ota-ona bolaning rivojlanishini kuzata olishi, uning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, savollariga to‘g‘ri javob berishi, mustaqilligini qo‘llab-quvvatlashi hamda oilada ta’limiy va tarbiyaviy imkoniyatlardan maqsadli foydalanishi lozim.Shu nuqtai nazardan, ota-onalarning pedagogik kompetensiyasi bolaning rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiluvchi bilim, ko‘nikma, munosabat va amaliy faoliyat usullarining yaxlit tizimi sifatida qaraladi. Pedagogik kompetentlik ota-onaga turli tarbiyaviy vaziyatlarni to‘g‘ri baholash, muammoning sababini aniqlash va bolaga mos pedagogik yondashuvni tanlash imkonini beradi.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi axborotlashgan jamiyatda bolalarning rivojlanish muhiti sezilarli darajada o‘zgarmoqda. Raqamli qurilmalar va internetdan foydalanishning kengayishi, ota-onalarning bandligi, oilaviy muloqot shakllarining o‘zgarishi hamda bolaga ta’sir qiluvchi axborot manbalarining ko‘payishi ota-onalar oldiga yangi pedagogik vazifalarni qo‘ymoqda.Ota-onaning farzand tarbiyasi haqida umumiy tasavvurga ega bo‘lishining o‘zi yetarli emas. Bolaning yoshiga mos rivojlanish xususiyatlarini bilish, uning hissiyotlarini tushunish, xulq-atvoriga konstruktiv munosabat bildirish, rag‘batlantirish va chegaralarni to‘g‘ri belgilash, birgalikdagi o‘yin va muloqotni tashkil qilish kabi amaliy ko‘nikmalar zarur.Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish masalasining dolzarbligi shundaki, bola rivojlanishi faqat ta’lim tashkilotida amalga oshadigan pedagogik jarayon emas. Bola kunning katta qismini oilada o‘tkazadi va oiladagi oddiy kundalik vaziyatlar ham rivojlantiruvchi imkoniyatga ega. Birgalikda kitob o‘qish, suhbatlashish, uy yumushlarini bajarish, sayr qilish, o‘yin tashkil etish va bolaning savollarini muhokama qilish kognitiv va nutqiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi faoliyatga aylanishi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Shuning uchun ota-onalarni pedagogik jarayonning faol ishtirokchisiga aylantirish, ularda bolani rivojlantirishga oid amaliy kompetensiyalarni shakllantirish va ta’lim muassasasi bilan hamkorligini kuchaytirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Metodlar

Mazkur tezisni tayyorlashda pedagogik va psixologik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi.Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning quyidagi asosiy komponentlari ajratildi: kognitiv komponent – bola rivojlanishi va tarbiyasiga oid bilimlar; kommunikativ komponent – bola bilan samarali va hurmatga asoslangan muloqot o‘rnatish; faoliyatli-amaliy komponent – rivojlantiruvchi o‘yin, kitob o‘qish va boshqa faoliyatlarni tashkil etish; refleksiv komponent – ota-onaning o‘z tarbiyaviy faoliyatini tahlil qilishi va zarur hollarda uni o‘zgartira olishi.Ota-onalar bilan ishlash metodlari sifatida qisqa pedagogik treninglar, individual va guruhli maslahatlar, muammoli pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, rolli o‘yinlar, ota-ona va bolaning birgalikdagi amaliy mashg‘ulotlari, uy topshiriqlari hamda pedagogik refleksiya usullaridan foydalanish nazarda tutiladi.Metodik jarayonni diagnostika – pedagogik ma’rifat – amaliy mashq – qayta aloqa – mustaqil qo‘llash – monitoring ketma-ketligida tashkil etish maqsadga muvofiq.

Natijalar

Nazariy tahlil asosida ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning samaradorligi faqat ularga ko‘proq pedagogik ma’lumot berish bilan belgilanmasligi aniqlandi. Pedagogik bilim kundalik oilaviy vaziyatlarda amaliy qo‘llanilgandagina ota-onaning real kompetensiyasiga aylanadi.Shu asosda ota-onalar bilan ishlashning uchta o‘zaro bog‘liq yo‘nalishi ajratildi. Birinchi yo‘nalish ota-onaning pedagogik savodxonligini oshirishga, ikkinchisi amaliy tarbiyaviy ko‘nikmalarni shakllantirishga, uchinchisi esa o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyatini rivojlantirishga qaratiladi.Ota-onaning bolaning tashabbusini qo‘llab-quvvatlashi, savollariga javob berishi, birgalikda kitob o‘qishi va o‘yin tashkil qilishi bolaning bilish faolligi va nutqiy rivojlanishini rag‘batlantiruvchi sharoit yaratadi. Bolaning hissiyotlarini tan olish, uni tinglash va xatti-harakatiga izchil munosabat bildirish esa ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun muhim pedagogik muhitni shakllantiradi.

Shuningdek, ota-onalar bilan ishlashda tayyor tavsiyalar berishdan ko‘ra, real oilaviy vaziyatlarni tahlil qilishga asoslangan amaliy mashg‘ulotlarning pedagogik imkoniyati yuqoriligi aniqlandi. Masalan, “bola topshiriqni bajarishni istamasa qanday yo‘l tutish kerak?”, “bola uzoq vaqt telefon ishlatsa nima qilish kerak?” yoki “aka-uka o‘rtasidagi nizoni qanday boshqarish mumkin?” kabi vaziyatlar ota-onaga pedagogik qaror qabul qilishni amalda mashq qilish imkonini beradi.Natijada ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish modeli bilim berish bilan cheklanmay, bilim → amaliyot → qayta aloqa → refleksiya → takomillashtirish mexanizmi asosida qurilishi zarurligi belgilandi.

Xulosa

Ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlashning muhim pedagogik shartlaridan biridir. Pedagogik kompetent ota-ona bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, u bilan samarali muloqot o‘rnatishi, ijobiy tarbiya usullaridan foydalanishi hamda kundalik oilaviy faoliyatni rivojlantiruvchi imkoniyatga aylantira olishi bilan tavsiflanadi.Ota-onalar bilan ishlashni faqat ma’ruza va umumiy tavsiyalar shaklida emas, balki trening, amaliy vaziyatlar, ota-ona va bolaning birgalikdagi faoliyati, individual maslahat, qayta aloqa va refleksiya asosida tashkil etish maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, ota-onalar pedagogik kompetensiyasini tizimli rivojlantirish oila – bola – ta’lim muassasasi o‘rtasidagi pedagogik hamkorlikni mustahkamlashga, oilada rivojlantiruvchi muhit yaratishga

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

va bolaning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional hamda shaxsiy rivojlanishini izchil qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Munavvarov A.Q. **Oila pedagogikasi**. – Toshkent: O‘qituvchi, 1994. – 112 b.
2. Musurmonova O. **Oila ma’naviyati – milliy g‘urur**. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999. – 200 b.
3. Hasanboyeva O. va boshq. **Oila pedagogikasi**. – Toshkent: Aloqachi, 2006.
4. Egamberdiyeva N. **Ijtimoiy pedagogika**. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009.
5. Shoumarov G‘.B., Haydarov I.O. **Oila psixologiyasi**. – Toshkent: Sharq, 2009. – 296 b.
6. Quronov M. **Milliy tarbiya**. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007.
7. Jeong J., Franchett E.E., Ramos de Oliveira C.V., Rehmani K., Yousafzai A.K. Parenting interventions to promote early child development in the first three years of life: A global systematic review and meta-analysis. PLoS Medicine. 2021;18(5):e1003602.
8. Roberts M.Y., Curtis P.R., Sone B.J., Hampton L.H. Association of parent training with child language development: A systematic review and meta-analysis. JAMA Pediatrics. 2019;173(7):671–680.
9. World Health Organization. **Improving Early Childhood Development: WHO Guideline**. Geneva: World Health Organization; 2020.
10. World Health Organization. **WHO Guidelines on Parenting Interventions to Prevent Maltreatment and Enhance Parent–Child Relationships with Children Aged 0–17 Years**. Geneva: WHO; 2023.
11. World Health Organization, UNICEF. **Care for Child Development: Improving the Care of Young Children**. Geneva/New York: WHO, UNICEF.
12. Britto P.R., Lye S.J., Proulx K., et al. Nurturing care: promoting early childhood development. The Lancet. 2017;389(10064):91–102.
13. Black M.M., Walker S.P., Fernald L.C.H., et al. Early childhood development coming of age: science through the life course. The Lancet. 2017;389(10064):77–90.
14. Jeong J., Pitchik H.O., Yousafzai A.K. Stimulation interventions and parenting in low- and middle-income countries: A meta-analysis. Pediatrics. 2018;141(4):e20173510.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.